

خواندنه‌کا جفاکی بۆ ژپله‌مۆیا که‌فاله‌کی بژپای

به‌نگین ئیبراهیم حه‌می و ره‌مه‌زان حه‌جی قادر

به‌شی زمانی کوردی، کولیزا په‌روه‌دابییات، زانکویا دهوك، هه‌رێما کوردستانی-عیراق

((میژوویا وه‌رگرتنا فه‌کولینی: 21 ته‌باخی، 2016، میژوو وه‌زامه‌ندیا به‌لافکرینی: 13 کانینا ئیکی، 2016))

پوخته

ئه‌وه‌ فه‌کولینه‌ ل بن نافونیشانی (خواندنه‌کا جفاکی بۆ ژپله‌مۆیا که‌فاله‌کی بژپای) یه، باس ل وی په‌یوه‌ندییا د نه‌قه‌با که‌تواری و هۆنه‌ری و ب تایه‌تی شعری دا هه‌ی دکه‌ت. فه‌کولین ژ دوو پشکان پینکده‌پیت و ب فی ره‌نگی ل خاری: پشکا ئیکی ژ لای ته‌یوریه‌ باس ل گرنگی و په‌یوه‌ندییا ته‌ده‌بی و شعری ب ژیان و ژیارا جفاکی فه‌ هه‌ی دکه‌ت. پشکا دووی: کۆمه‌له‌ شعرا (ژپله‌مۆیا که‌فاله‌کی بژپای)⁽¹⁾ که‌تیه‌ به‌ر تیشکین شرۆفه‌ کرنی و بنه‌مایین جفاکی (هه‌ژاری و بیکاری، پاشکه‌فتن، دادوه‌رییا جفاکی، دیاردا نه‌مانا ریزگرتنی، ژن و کیشین ژنی و داب و نه‌ریت، ته‌فینداری و هه‌بوونا که‌نده‌لی) د فی کۆمه‌له‌ شعری دا هاتینه‌ دیارکرن.

پیشه‌کی

دکه‌ت، له‌وما هوزانقان راسته‌ تاکه‌ که‌سه‌ لی ناگه‌هیا کومه‌لی د میشکی ویدا هه‌یه. بیا فی هوزانی بیا فه‌کی گرنگ بوویه دژیانا مروقی و جفاکی دا ئه‌فجا ئه‌وه‌ بیا فه‌ نفیسین بیت یان ژی بشیوی زاره‌کی به‌پته‌ ناراسته‌ کرن. ته‌ده‌ب ژی بی گریدای ژیان یه و په‌یوه‌ندییه‌ کا باش دگه‌ل هه‌فدوو هه‌یه. په‌هه‌ندیین جفاکی چوینه‌ دنافا ته‌ده‌بی دا بگشتی و دنافا هوزانی دا بتایه‌تی و ب ریکا هوزانی شیایه خه‌لکی خوه‌ هشیار بکه‌ت. ژ وان داب و نه‌ریتان و جفاکی خوه‌ باشتر لی بکه‌ت. ژ به‌ر هندی ژی مه‌ میتودا جفاکی بکارئینایه.

هه‌ر په‌یوه‌ندی یه‌ک دروست بیت لسه‌ر که‌تواری جفاکی دروست دبیت و دبیته‌ فه‌ریژا هزر و بیرین هنده‌ک که‌سان کو گریداینه‌ ب هنده‌ک به‌ایین ته‌ده‌بی و هونه‌ری، ده‌برینی ژ هزر و ژدانا چینه‌کا دیارکری دکه‌ن کو نفیسه‌ر ته‌ندامه‌ ژ وی چینی. مروقه‌ ده‌پته‌ گوه‌ورین ب گوه‌ورینی جفاکی کو ئه‌وه‌ گوه‌ورینه‌، که‌تواری لسه‌ر مروقی یه و به‌ره‌م ده‌برینی ژ تاکه‌ که‌سان ناکه‌ت، لی ده‌برینی ژ ناگه‌ی یا چینه‌کی یان جفاکین جودا جودا

پاشكهفتن، دادپهروهريا جفاكي، دياردا نه مانا رپزگرتني دجفاكي دا، ژن و كيشين ژني و داب و نه ريتين جفاكي، نه فينداري، گهنده لي (زېده باري پيشه كيه كي دگهل نه نجامان و ليستا ژنده ران .

پشكا ئيكي: سوسيولوژيا و شعر

1- چه مگ و پيناسه:

ره خنا جفاكي خاندنه كا ره خنه گرانه يه بو لايه نين ميژووي و جفاكي و نايديولوزي و ره وشه نيري داكو خوينده فان د تيكستي بگه هيت، ئانكو باس ل نه وي په يوه نديي دكته نه وا دناقبه را تيكستي نه ده بي و نه و رويدان و دياردين د جفاكي دا دقه ومن. و بغي كاريگه ريا وي رويدانا جفاكي د بهرهمين هوزانقاني دا دياردبيت كو هوزانقاني نه و كاريگه ري ب رپكا نفيسينا هوزاني دهربرپه، هوزان چاره سه رييه بو تاريشه و دهرده سه ريين جفاكي ژ نيش و نازار و گهنده لي و خهم و كوفان ... هتد. هوزان دهربرپينا ههستي وي يي نازكه بهرامبه ر تاريشين وي جفاكي تيدا دژيت. په رتوكا (سوسيولوژياي شيعري كوردي) ب في رهنگي به حسي سوسيولوژيايي دكته و ديپژيت)) نه و زانسته يه كه له بنه رتدا له په يوه ندي نيوان فيكر و كومهل ده كوليتته وه)) (2)، ئانكو لفييري نفيسه ري ديار كره كو چه مكي سوسيولوژيايي بريتي يه ژ فه كولينا وي په يوه نديي نه وا دناقبه را هزر و جفاكي دا و هولدانه بو ديار كرنا چاوانيا ره هه ندين

ههر وه كي ژ نفا و نيشاني فه كوليني (خواندنه كا جفاكي بو ژيله مويآ كه قاله كي بژياي). يا دياره كو يه ك ديوان هاتيه پراكتيكرن و سنوري فه كوليني (ديوانا ژيله مويآ كه قاله كي بژياي يا هوزانقان ناشتي گهرمافي)

• نارمانجا فه كوليني نه وه دا بزاني تاچ راده بابه تين جفاكي دفي بهرهمي دا هه نه و ههروه سا تا چ راده شيايه برپكا هوزانين خوه جفاكي و تاريشين وي بو خهلكي بده ته ديار كر.

• نه گهري هه لبرارتنا في بابه تي نه وه كو ژيانا هوزانقاني دگهل يا جفاكي ده قه را مه يه و نه و باش د نيش و نازار و دهرده سه ريين جفاكي مه دگه هيت كو نه و ژي نه ندامه كه ژ في جفاكي. ژ بهر هندي دي بين كو هوزانين وي پري بابه تين گريدي كومه لگه هي مه شه نه.

• تاريشا فه كوليني نه و ديارده و كي ماسيپن د جفاكي كوردي دا هوزانقاني به حس كرين مه يين ئيخستينه بن تيروشكيت شروه كوني ب رپكيت نه كاديمي و زانستي.

• هه يكه لي فه كوليني: فه كولين ژ دوو پشكا پيك ده يت، پشكا ئيكي (چه مگ و پيناسين سوسيولوژي. نه ركي جفاكي يي هوزاني. بنه مايين ره هه ندين جفاكي. رولي هونه ري دجفاكي ساخلم دا. بخوه فه دگريت و پشكا دووي پراكتيكرنا بنه مايين جفاكي دهوزانين ژيله مويآ كه قاله كي بژياي دا كو فان لايه نان بخوه فه دگريت (هه ژاري،

کارتیکرنی لسه‌ر هه‌قدوو دکهن)) (6). ئانکو لقی‌ری بو مه دیاردبیت کو هوزانا جفاکی دهربرینی ژ هه‌ست و بیر و بوچونیت هوزانفانی لسه‌ر وان کاودانین نه‌خوش ژ هه‌ژاری و دهربه‌ده‌ری و کاره‌ساتین جفاکی و ویرانکرنی و تالانکرنی... دکه‌ت.

هه‌روه‌سا (دپه‌رتوکا (بونیا‌دگه‌ری دناؤ ره‌خنه‌یا کوردی دا) هاتی یه)) (ئه‌ده‌ب وه‌ک هه‌ر رویدانه‌کا دی یا مروقیه‌تی دکه‌قیته بن ئه‌وان پیشقه‌چوون و گوهورینا ئه‌ویت هه‌ر رویدانه‌کا جفاکی دکه‌قیته ژیر ده‌سته‌لاتا وی)). (7)

لقی‌ری دیاردبیت کو ئه‌ده‌ب گری‌دایه‌ب پیشقه‌چوونا جفاکی فه و هه‌ر گوهورنه‌کا دجفاکی دا په‌یدادبیت و ئه‌و گوهورین ئه‌ده‌بی ژی فه‌دگریت، چونکه ئه‌ده‌ب لژی و ژینگه‌ه و که‌تواری په‌یدادبیت ئه‌وا جفاک تیدا دهوریت. ئانکو ئه‌م نه‌شین ئه‌ده‌بی ژ زیانا روژانه‌جودا بکه‌ین، چونکه ده‌قی ئه‌ده‌بی دهربرینی ژ گروگرفتین جفاکی دکه‌ت و بریکا هوزانی و رومانی و چیروکی... هتد فه‌دگوهریت. ((ئه‌و بابه‌ت و که‌سایه‌تی و ژینگه‌ها جفاکی و رویدان و دیاردین جفاکی ئه‌ویت دهره‌می دا هاتینه‌ بکارئینان دبه‌ هیما‌ین زمانی جفاکی)) (8). بریکا وان دیاردین دناؤ تیکستاندا هه‌ین فه‌کولهر دشین کاریگه‌ریا جفاکی لسه‌ر به‌ره‌می ده‌ست نیشان بکه‌ت ژ فی چه‌ندی دیاردبیت کو جفاک به

به‌ره‌م‌ین ئه‌ده‌بی ژلایی ئه‌دگارین ئه‌ده‌بی و فه‌لسه‌فی و ته‌کنیکی فه. هه‌روه‌سا (جورج لوکاش) دیارکریه‌کو ((گه‌شه‌کردنی ئه‌ده‌بی به‌ گه‌شه‌کردنی کومه‌لگاوه‌ده‌به‌سته‌یه‌وه)) (3). دیسان د پهرتوکا (دهرافه‌ک ژ ره‌خنی) دا پیناسا سوسیولوژیایی ب فی ره‌نگی یا کری کو: (هه‌ر به‌ره‌مه‌کی ئه‌ده‌بی ژ ره‌نگفه‌دانا جفاکی په‌یدا دبیت و ده‌لاله‌تین جفاکی دهره‌می دا هه‌نه) (4). ئانکو دقیت فه‌کولهر وی په‌یوه‌ندی دیاربکه‌ت ئه‌وا دناقه‌را به‌ره‌می و ئالی جفاکی یی به‌ره‌م تیدا هاتیه‌ ئافراندن. چونکه ب دیتنا فی تیوری، ئه‌ده‌بیاتی ئه‌رکی جفاکی یی هه‌ی و نفیسه‌ر نه‌بتنی دشیت جفاکی خوه‌ دهره‌می دا وینه‌ بکه‌ت، به‌لکو دشیت جفاکه‌کی باشتر پیش بینی بکه‌ت و ژ به‌ره‌می خوه‌ به‌ره‌م بینیت بریکا وی کاریگه‌ریا به‌ره‌می وی لسه‌ر جفاکا وی ده‌یلیت. پهرتوکا (چه‌ند تیوره‌کین ره‌خنا ئه‌ده‌بی) بقی ره‌نگی پیناسا سوسیولوژیایی یا کری: ((ره‌خنا جفاکی بریتی یه‌ ژ وی خواندنا جفاکی، میژووی، ئایدولوژی، ره‌وشه‌نیری دناؤ تیکستی دا، دیسان په‌یوه‌ندیه‌کا موکم ب وی که‌تواریفه‌هه‌یه‌ یی کو دناقدا هاتیه‌ ئافراندن)) (5). هه‌روه‌سا د ماسته‌رناما (شیره‌ت و شیره‌تکاری ده‌وزانا جفاکی یا نالبه‌ندی دا) بقی ره‌نگی پیناسا سوسیولوژیایی هاتیه‌ کرن ((هوزانا جفاکی هه‌قه‌ندیه‌کا ئیکسه‌ر دگهل زیانا جفاکی فه‌ هه‌یه‌ و دکه‌قیته‌ دبن باندورا زیانا جفاکی و

دناڤه‌را ئەوان دا هه‌نه‌ کو ره‌ه‌ندی‌ن جفاکی
گریدا‌یه‌ ب وی ژیوارب‌فه‌ کو نفیسه‌ر تیدا ژیا‌یه
، ئانکو ئەده‌ب خودیکا جفاکی یه‌. و هوزانقان بخوه
ژی ئەندامه‌کی جفاکی یه‌ دناڤ ره‌وشه‌ کا دیار کریا
جفاکی دا دژیت و قی چهن‌دی ژی پ‌رانی‌ا وان
پ‌رسی‌ن جفاکی نه‌، وه‌کی داب و نه‌ریت و ره‌وش‌ت
و تیتالان. ئانکو بز‌ه‌مه‌ت ئەم بشی‌ین به‌ره‌مه‌ین
هوزانقان ژ جفاکی جودا بکه‌ین.

2- ئەرکی جفاکی یی هوزانی:

هەر ژ ده‌ستی‌کی مروقی هه‌ول‌دانه‌ کا زور کری
یه‌ و گرنگیه‌ کا باش دایه‌ ب چاوانیا ده‌رپ‌رینا
هه‌ستی‌ن خوه‌. هه‌سته‌ک ژ ئەوان ئافراندنا هوزانی
بویه‌. به‌ره‌ به‌ره‌ پ‌یشقه‌چوویه‌ و ژانری‌ن دی یی‌ن
ئەده‌بی په‌یدا بوینه‌. هوزان ئەو وه‌راره‌ کو هەر
مروقه‌ک که‌سایه‌تیا خوه‌ یا به‌رزه‌ تیدا دینیت.
هوزان ئەو کریارا نه‌په‌نی یه‌ ئەوا کریاری‌ن هوزانقانی
ئاشکرا دکه‌ت و هوزانقان برپ‌کا هوزانی ده‌رپ‌رینی
ژ ئیش و نازارو نه‌خوشی‌ن خوه‌ و جفاکی دکه‌ت و
هوزانقان برپ‌کا خوه‌ ده‌رپ‌رینی ژ داب و نه‌ریتی‌ن
جفاکی دکه‌ت. گه‌له‌ک جاران هوزانقان برپ‌کا
به‌ره‌مه‌ین خوه‌ دشی‌ت چاره‌سه‌ریا وان ئاریشی‌ن
جفاکی بکه‌ت ئەوین دجفاکی دا ده‌ره‌به‌لاڤ.

((ب درپ‌ژیا دیروکی هونه‌ر بگشتی بوویه
دیده‌قانی هه‌موو قوناغین ژیا‌نا مروقان. بزمانی
هونه‌ری گه‌له‌ک ده‌رگه‌هین گرتی فه‌کرینه‌، دناڤ
ژورین تاری دراستیا ژیا‌نی ب تیروژکی‌ن روژی‌ب

ره‌مه‌ینه‌ری سه‌ره‌کی یی ئەده‌بیاتی و داهینانا
ئەده‌بیه‌ و فه‌رپ‌ژین کاریگه‌ریا جفاکی ده‌ره‌مه‌می دا
ده‌ره‌چاڤن، که‌ واته‌ (هوزانا جفاکی ره‌خنه‌ کا
راستگویه‌ بو جفاکی، بانگه‌پ‌شتکر نه‌ بو ره‌تکرنا
جیاوازی‌ین جفاکی و یه‌کسانی، ده‌هوزانه‌کی دا
هوزانقان هه‌ول‌ده‌ت ب تاوانبارکرنا ژیا‌نا جفاکی ژ
گه‌له‌ک لایانقه‌ ژ به‌ر هندی‌ زور هوزانقانان هوزانا
خوه‌ ته‌رخانکریه‌ ژ بو به‌رگریک‌رنی دژی ره‌وشتی‌ن
خراب و داب و نه‌ریتی‌ن نه‌جوان ییت کو
د‌ره‌وشتی‌ن جفاکی دا دیاردین و هاندان بو ره‌وش‌ت
به‌رزی و دیارکرنا ده‌ردا و چاره‌سه‌ه‌ریا
وان. گرنک‌ترین بواری هوزانقانی جفاکی نه‌و
فه‌دگری‌ت داب و نه‌ریت و پ‌یلین ره‌وشتی‌ن خراب
یین توشی جفاکی دبن) (9). د پ‌یناسه‌یه‌ک دی دا ب
قی ره‌نگی هاتی یه‌ (ره‌خنه‌یا جفاکی ئەو زانسته‌ کو
ل بواری‌ن جفاکی فه‌دکولیته‌فه‌ ژلایی ره‌و ریشال و
بارو دوخ و رپ‌ره‌وی و وه‌رچه‌رخانا ئەوی ژ
فورمه‌کی بو فورمه‌کی دی...) (10) ئانکو خواندنه‌ کا
جفاکی بو تیکستی به‌یته‌کرن، ئەفه‌ ژی ئەوی
چه‌ندی دگه‌هینیت کو تیکست بخوه‌ ئارمانجه‌ که‌ کو
ره‌خنه‌گر بشیت نیشانیت جفاکی دناڤ ئەوی
به‌ره‌مه‌می دا دیار بکه‌ت. بقی چه‌ندی بو مه‌
دیاردیت کو هەر نفیسه‌ره‌ک و ره‌وشه‌نبیره‌ک
بشیویه‌کی پ‌یناسه‌ دایه‌ سوسیولوزیایی و هەر ئیکی
لدویف بوچونا خوه‌ پ‌یناسه‌ کریه‌. به‌لی ئەگه‌ر ئەم
لینپ‌رینه‌کی لی بکه‌ین دی بینین کو خالین هه‌ڤیشک

بیردانکه کا تیژ بوویه و نه گهری سوسیولوژی یی هوزانی ییت دان پی دانگری، تا رادهیه کی جهی گرنگی بوون وه کی دراما گریکی دپه رستگه هین نایینی پیشکفتن و بهردهوام ئهف شیوازه پاراست و ب ناهنگین نایینی یین کلاسیکی شه گریدابوو⁽¹³⁾. نانکو هوزانا کوردی ژی ب ههمی رهه نندین خوه یین مروفانه شه ژیانی دروست دکهت. تام و رهنگ و هه بوونه کا جودا هه بوویه. بگشتی هوزان باس ل ژیان و رهوشا سیاسی و جفاکی و نابووری و سروشتی کوردستانی و خوهرشی و نه خوهرشی کوردا و داب و نه ریتین کوردا دکهتن. (ئهرکی سوسیولوژی هوزانی شروقه کرنا په یوه نندین دنابه را هوزانفانی و جفاکی دا ئهوی تیدا دژیت لهوما ئهرکی بنهره تی یی سوسیولوژی هوزانی رازیکرنا خوانده فان و جه ماوهری یه، ئه شه چهنده بکارئینانا هونهری یه دخزمه تکرنا ژیارا مروقی و جفاکی دا. تشته کی نوی دهیته دجهانا ئه ده بی دا به لکو ژمیژه بشیوهیه کی جودا جودا دره خنه و ئه ده بی ملله تاندا بهرچاؤ دکهتن).⁽¹⁴⁾ وه کی یا دیار ههر ژ که فندا گرنگی ب هوزانی هاتیه دان و بدیتنا وان هوزان دل و دهروونی وان پاکژ دکهت و ترس و نه خوشی ددلی مروقی دا ناهیلیت. (جفاک لسهر بنه مایی دهزگه هین نابووری و جفاکی و رهوشه نبری دهیته دانان دگهل سه ره به خوویه کا رپژه بی و جیه جیکرنا نارمانجین خوه دهه می بیاقین جودا جودا دا)⁽¹⁵⁾. هوزان وه کی ژانره کی ئه ده بی

گه رماهییا رهنگان و نافراندین هونهری بهرچاؤ کرینه. دیروکا گه لهك نه ته وان خوه د چارچوفا یه فان به رهه مین هونهری دا دیتی نه)⁽¹¹⁾. بو مه دیاردبیت کو مروقی ژی وه کی ئه ندامه کی جفاکی دگهل کاودان و قوناغاندا دبوریت و ههر ژ زاروکینی تاکو سه ر لیقا گوری هندهك ژوان کاودان و سه ربوران دسهخت و دژوارن و هندهك ژوان ژی دخوش و دلغه کهرن. هه ردهم هه ولدایه وان سه ربوران ده ربیریت ب ههر ریکه کا هه بیت نفیسه ر ژی بریکا به رهه میت خوه شیایه ده ربیرینی ژوان داب و نه ریتین جفاکی بکته. ((دهه ر قوناغه کی دا رهنگی چالاکیا مروقی یا پیقه گریدایه، نانکو ئه و جوری هونهری مروقی پی رادبیت رهنگه دانه بو وان کاودانیت مروقی دناؤ دا دژیت نه خا سمه ژلایی سایکولوژی شه و نه شه بشیوهیه کی روهن دیار و ناشکرادبیت ئه گهر ژیدهر هزرو بیرین ههمی جورین هونهری بی گومان فی راستی بخوه شه دگرن)⁽¹²⁾. دیاره هوزانی ل ههمی جهان و ل ههمی ده مان رولی خوه هه بوویه، ئه شه روله ژی گریدایی شیانین هوزانفانییه، تا چ راده ده ربیرینی ژ کومه لگه ها خوه دکهت. هوزان هاتیه نفیسین بو خزمه تکرنا کومه لگه ها خوه، هاتیه نفیساندن و چاره سه ریا کیشین جفاکی کریه. (هوزانا ریکنخستی ژ فاکته رین کارابوویه، بو بیردانکی بهری بکارئینانا زمانی نفیسینی. گومان تیدا نینه کو بیردانکا هوزانفانین بهری تا رادیه کی

ههست بقی گرنگی هاتیه کرن و په یوه نندی یا شیعی ب جفاکی فه و نه رکی شیعی ب نه وی په یامی دیار دکهت. پیدفیه هوزانغان و نفیسهری کورد لدویف وان بارودوخین ئالوز و ژيانا ملله تی خوه بیت و دوبرنه بیت ژ وان رویدانیت گرنگ ئهویت ملله تی وی تیدا دبوریت. چونکه (شیر و هر گیرانا دلی یه، چی بسهری دلی دهیت، ئیش و نه خوشی، دهر دو خه م، هیوا و ئومید، شین وشادی، شیرینی و ته علی، ئه قین و کهرب، گومان و باوه ری، ترس و بی باکی، خرابی و چاکی، دناؤه شیعی دا رهنگفه ددهن) (18). ئانکو بومه دیار د بیت هر تاکه کهسه ک دشیت خوه د وی به ره می دا ببینیت ئه وی دناؤه جفاکی وی دا په یادابوی، چونکه به ره می ئه ده بی پیخه مهت خزمه تکرنا بارودوخی جفاکی و گورانکاریت پوزه تیف دناؤه جفاکی دا و نه زمونا هوزانی تشتی تاییهت ئارمانجا پروسیسا به ره م ئینانا ئه ده بی، دیتته پالده ره ک بو دهر برین ژ کیشین جفاکی.

3- بنه مایین په هندی جفاکی

نفیسهر ده می به ره می خوه دنقیسیت بو خوه بتنی نانقیسیت، به لکو بو وی کومی دروست دکهت ئه وا دناقدا دژیت، نفیسهر به رده وام به رف کومی فهیه و هر بهایه کی تیدا هه ی. هر تیوره کا په خنیا ئه ده بی ده ما سه ره لدهت، لسه ر کومه کا بنه مایا دهیته ئا فاکرن دا کو لسه ر رونا هیا وان بنه مایان به ره می هونه ری بهینه شروقه کرن تا کو

دشیاندا یه دهر برینی ژ ئیش و نازارین جفاکی خوه بکهت، کو هر ژ که فندا گرنگی بقی چندی دایه، ب مهره ما ئه فی یه کی کو بزافی بکهت کارتیکرنی ل جفاکی بکهت و بگهوریت، لهوما دقیره دا هوزانغان وه کی هر مروفه کی دی راسته و خو یان نه راسته و خو لژیر کاریگه ریا دوو ژینگه هاندا یه (پرازیبیت یان نه) ئه و ژی سروشت و ژینگه ها جفاکی یه (16). چونکی هوزانغان وه کی هر کهسه کی دی ئیکه ژ نه ندامین جفاکی و دناؤه جفاکی دا دژیت کو پره ژ داب و نه ریت و ل ههستین وی نازکت و پتر هوشیاره. سروشت و جفاک ههردوو ئه گهرین سه ره کینه بو په یادابو نا به ره می ئه ده بی. پیدفیه ئه و هوزانا دهیته نفیسین بو خزمه تکرنا جفاکی بیت، چونکه هر جوره به ره مه کی په یادادبیت په یوه نندی ب ژیان و جفاکی فه هیه ((لایه نگرین ئه فی تیوری بو وی یه کی چون کو هونه ر و ئه ده ب ئارمانجه کا جفاکی و سروشتی هیه. هر هه ولا دهر برینا داخو ازیب جفاکی بو پیشکه فتنا جفاکی و په روه رده کرنا مروقی و ئاراسته کرنا ئه وی به ره ف راست و چاکی دکهت)) (17). ئانکو هر ژ که فندا نفیسهری یان هوزانغانی دهر برین ژ ئیش و نازارین خوه بتنی نه کریه به لکو خودیکه که بو جفاکی و هه رده م هه ولدایه ئیش و نازارین جفاکی خوه بریکا به ره می خوه نیشا ته ف جیهانی بدهت، هه ولا چاره سه ریا وان کیشه و ئاریشان بکهت. دره خنیا ئه ده بی یا کوردی دا

- د وی بهرهمی و ژيانا نفیسهری بگههن یی بهرهم ژئی پهیدا بووی. په هه نندین جفاکی ژئی ژچه نندین بنه مایین گرنک پیک دهیت. لقیری دی هه ولدهین گرنکترین بنه مایین په هه نندین جفاکی بدهینه خویا کرن:
- 1- مه بهستا سهره کییا ره خنی شلوقه کرنا چه وانیا پیکهاتنا تیکستا ئه دهی یه وهک بهرهمه کی ئیستاتیکی ب پشتگیریا په یوه نندین نافه روکا تیکستی ب نایدولوزیه تیغه.
- 2- پیدقیه ره خه گر وهکی سیسته می جفاکی ل په یوه نندین دناؤ بهرهمه میدا فه کولین و پالده رین نفیسینا بهرهمی دهستنیشان بکته، ئه فجا ئه و پالدهر چ یی خودی بیت یان یی بابه تی بیت (19).
- 3- دیاردین هزری (نایدولوزی) دهینه هژمارتن سهرخان کو پیکه دهیت ژ سیاست و ره وشت و ناین و جوانی. کوئه فه دهر برینی ژ وی چینی دکهن ئه واد گه هه نی. له وما (ئنگلن) ب ئاشکه رای دیار دکته و دیژیت: ((هزرین چینا دهسته هلاتدار، ئه ون هزرین بهر به لاؤ د هه رسه رده مه کیدا، چونکی ئه و هیزا جفاکیا ماددییه، کو ئه وه حوکی ل هه موو بیافین ژیانی دکته (...)) (20).
- 4- ره خه یا جفاکی، ئه وره خه یه کو لدور ئه ده به کی جفاکی دگه ریت، ئه ده به ک بیت ب زمانی ملله تی هاتبیته نفیسین و به حسی خه مین ملله تی بکته و ب ویره کانه ل سهر داب و نهریتان و زولمی و بن دهستی رابوه ستیت.
- 5- جه خترنه ل سهر پیدقیین سهرده می و ژینگه هی. ههروه سا ل سهر پیدقی و داخوایین مروقی هه فچه رخ و یی ئه فی سهرده می (21).
- 6- ئیک ژ بنه مایین هه ره گرنکیین ره خه یا جفاکی، به حسکرنا ئاریشین جفاکی و دیاردین هه ژاریینه، کو بههرا پترا خه لکی پی دنالین، تاکو هوشیاریا جه ماوه ری بکهن و بیته پالده ره ک بو چاره سهر کرنا ئه وان ئاریشان ب هه رپیکه کی.
- 7- پیدقیه نفیسهر و داهینه ر ب تنی یی ته فکر نه بیت، به لکو یی پیشکه فی ژئی بیت، کوئه فه یه (دیتنا ئیکانه کورپژگرتنا ژيانا مروقی دکته و باوه ری ب پاشه روژا ئه وی هه بیت) (1).
- ئه فه ژئی ئه ده بی دکته به یامینیر و بهرپر سیار، کودی بهرپر سیاره تیبیا گران هه بیت، بهرامبه رملله تی خوه.
- 8- د ناؤ جفاکیدا تیکستا ئه ده بی کاریگه ره و ئه رکی خوه یی جفاکی یی هه ی و جفاک ژئی کاریگه ریا خوه ل سهر تیکستا ئه ده بی دسه پینیت. (چونکی تیکستا ئه ده بی ل فالاتییی دروستنابیت، و کاری تاکه که سی نینه، به لکو زمانحالی جفاکییه، ره خه گری جفاکی ژئی پیدقیه ب ریکا تیگه هشتی د نافه ندا جفاکیدا، رادا هه لویستی تیکست نفیسینی کاری ره خه یی ئه نجامده ت) (23).
- 9- تیورا ره خه یا جفاکی ب گشتی و چه فی ره خه یا مارکس ب تاییه تی دوو بنه مایین سهره کیین هه ین: ((یا ئیکی سروشتی ده فی ئه ده بییه، ئه وادی ژئی نارمانجا تیکستا ئه ده بییه (...)) (24). یا ئیکی په یوه نندی

جفاکی و سیاسی و ره‌وشه‌نیری و ئابووری و ... هتد و ههر گوهورپنه‌کا دیار کارتیکرنی لسه‌ر ئەده‌بی دکه‌ت، چونکه ئەده‌ب ژلاییی مروقی فه دهیته نفیسین و دکه‌فیته ژیر کاریگه‌ریا هزر و بیر و ره‌وشه‌نیریته‌تی ...، چونکه مروقی ژی دکه‌فیته ژیر کاریگه‌ریین جفاکی و سروشتی و که‌رستی سهره‌کی یی ئەده‌ب و هونه‌ری جفاکه‌(هونه‌ر ره‌نگفه‌دانه لی ئەف ره‌نگفه‌دانه یا نیگه‌تیف نینه، به‌لکو هاریکاریه‌که یان به‌شداریه‌که بو گوهورینا وی دورهیلی، ژبه‌ر کو دقیره‌دا ئەگه‌ر دیده‌یا هونه‌رمه‌ندی بو راستی یا بابته‌تی دیار نه‌بوو دبته ئەگه‌ری ژ ده‌ست دانا بابته‌یا وی به‌ره‌می)) (26). دقیره‌دا بو مه‌ دیاردبیت کو تیوریا ره‌نگفه‌دانی جه‌ختی لسه‌ر هندی دکه‌ت کو هونه‌ر ره‌نگفه‌دانه‌کا نه‌یا نیگه‌تیفه‌به‌لکو یا هاریکاره‌ بو به‌ره‌می ئەده‌بی ((په‌یوه‌ندی مارکسیه‌تی دنابه‌را هونه‌ری و جفاکی دا کو دکه‌ته ده‌زگه‌هه‌ک فی ده‌زگه‌هی گری دده‌ت ب تیورا ره‌نگفه‌دانی فه، چونکه لده‌ف وان هونه‌ر نه‌ ئایدولوزیایه‌ به‌لکو په‌یوه‌ندیان گری‌دده‌ت دگه‌ل ئایدولوزیایی)) (27) دقیری دا بو مه‌ دیاردبیت کو هونه‌رمه‌ند نارابیت هه‌فرکیین چینایه‌تی دیاربه‌که‌ت. به‌لکو ده‌رپینی ژ بارودوخی جفاکی دکه‌ت. هه‌روه‌سا مارکس (1818-1883) دبیزیت کو (هونه‌ر پشه‌که‌که ژ سه‌رخانی جفاکی و ههر ئەف چه‌نده ب دلنیای دبته به‌شه‌ک ژ ئایدولوزیای جفاکی یان ره‌گه‌زه‌که ژ ئاقاهی

ب نه‌وی بو‌چوونی یا هه‌ی، کو تیکستا ئەده‌بی ره‌نگفه‌دانا نه‌وی که‌توارییه‌ کو تیدا دژین و یا دووی ژی نارمانجا تیکستا ئەده‌بییه، کو ئەف ره‌خنه‌یه یا پینگیره ب هه‌لو‌یستی نفیسه‌ری ل به‌رامبه‌ر نه‌وان مملانیان کو د ده‌وره‌به‌ری جفاکیدا رویدده‌ن. 10- ره‌خنه‌یا جفاکی ژینگه‌ها جفاکی یا نفیسه‌ری دکه‌ته بنه‌ما دا کو جفاکی ژ ئەده‌بی پتر ل به‌رچاقوه‌ر بگریت، هه‌روه‌سا دووپاتییی ل نه‌وی چه‌ندی دکه‌ت، کو به‌ره‌می ئەده‌بی ده‌رپینی ژ نه‌وی چینی دکه‌ت، یا کونقیسه‌ر ب سه‌ر‌قه و نه‌و فاکته‌ریین جفاکیین بووینه ئەگه‌ر بو ئافراندا به‌ره‌می ئەده‌بی (25)، که‌واته نفیسه‌ر ئیکه ژ جفاکی هه‌ر رویدانه‌کا دنا‌جفاکی دا سه‌ره‌لده‌ت کارتیکرنا خوه‌ل نفیسه‌ری دکه‌ت و دبته ئەگه‌ر بو ئافراندا به‌ره‌می وی.

4- رولی هونه‌ری دجفاکی ساخه‌م دا

رولی هونه‌ری دجفاکی ساخه‌م دا گه‌له‌کی بلنده‌ نه‌خا سمه ئەف روله‌ پتر دتیورین ئەده‌بی دا دیاردبیت. داخوازا فان تیوران نه‌و بوو کو هونه‌ره‌کی ساخه‌م یان هونه‌ره‌کی پاکژ و راسته‌قینه‌ دروست بکه‌ن دنا‌جفاکی دا ژ وان تیوران ژی تیورا ئافرانندیان داهیتانی و لاسایکرنی و تیورا فورمالیستان و تیورا ره‌نگفه‌دانی هه‌ر ئیک ژ فان تیوران ریک و نارمانجین خوه‌هه‌بووینه بو هونه‌ری و جفاکی. بو نمونه تیورا ره‌نگفه‌دانی هه‌رژ نافیی وی دیاردبیت کو ئەده‌ب ره‌نگفه‌دانا بارودوخی

خوه دا (هونه ر چي يه؟) دبیژیت ((هونه ر باشترین نامرازه بو چاکرنا باری جفاکی و مروقی بهره ف خوشیی دبه ت)) (30). دیاره بو چونا تولستوی هه ر لدور هه مان تیگه دزقریت و هونه ر ب باشترین ریك دادنیت بو چاره سه ر کرنا کیشه و ناریشین جفاکی.

پشکا دوری:

پراکتیکرنا بنه مایین جفاکی دهوزانین ژیلهمویا

که قاله کی بزیای دا:

ژبه ر دهوله مه ندیا تیورین ره خه بی و به رفره هیا ناراستین خواندنا دهقی نه ده بی، فهره فه کوله ر بو خواندنا هه ر دهقه کی نه ده بی جور ی وی تیوری یان وی ریازا ره خه بی ده ست نیشان بکه ن نه وا فه کولینا خوه لدویف نه نجام دده ت.

تیورا جفاکی ئیکه ژ وان تیورین ره خه بی کو گرنگیی دده ته ده رقه ی دهقی، ره خه گر دشروه کرنا دهقی دا بشیوه یه کی پارچه پارچه بی دیاردین جفاکی دناؤه دهقی دا ده ست نیشان دکه ت، نانکو دی شین بیژین نه ف تیوره بتنی جفاکی دناف دهقی دا ده ست نیشان دکه ت و دنیخه به ر تیروشکین ره خنی و ههروه سا تا چ راده یه ک خه لک و هوزانقان نیژیکی هه قدوو بوینه و خه لک بو به خام بو هوزانقانی و بتنی هوزانقان دناف دهقی دا نینه، به لکو هنده کین دیتر بیته ههین پشکداریی دگه ل هوزانقانی دکه ن. دراستی دا شلوفه کرنی بو وان دهقا دکه ن کو هه لگری ئالیی

نالوز ژ هزر کرنا جفاکی... ژبه ر هندی تیگه هشتنا نه ده بی نانکو تیگه هشتنا کریارا جفاکی یا گریداییه پیقه. وه کو (جورج بلیخانوف) برپاردای کو ژیرخانا جفاکی یا سه ده یه کی ژ سه ده یه کی دی یا ب هه ل و مه رجه ب په یوه ندین جفاکی یین وی سه ده یی یا پتر ناشکرا و دیاره ددیروکا نه ده ب و هونه ری دا، نه فه بو مه کارین نه ده بی دزقرینیه ساکولوژیا نفیسه ری نه ک ئیلهام و ناشوپ و ته م و مژاوی بوونی. واته دشیت بشیوه کی ساده و ساکار و ناسان دیتین خوه لدور جیهانی بده ته خویا کرن (28). بقی رهنگی بو مه دیاردیت کو جفاکی گریدانه کا بهیز و موکوم یا هه ی ب بابه تین کاریت نه ده بی فه. تیگه هی نه ده بی لدویف قوتابخانین نه ده بی و نه و قوتابخانین گرنگیی دده نه بنه مایین تیورا ره نگفه دانی.

5- قوتابخانا هونه ر بو جفاکی (هونه ر بو ژیان):

نه ف قوتابخانانه ((گرنگیی دده ته وی چه ندی کو هونه ر و نه ده ب په یامه کا جفاکی یا هه ی و پیدقیه نه ده ب نامرازه ک بیت بو گوهورپنا ژیان جفاکی)) (29). لدویف بیر و بوچونیت نه فی قوتابخانی بو مه دیاردیت کو پیدقیه نه ده ب نامرازه ک بیت بو گوهورپنا باری جفاکی له ورا باشی و خرابی یا هه ر به ره مه کی نه ده بی په یوه ندی ب ژیان جفاکی فه هه یه ل چه رخی نوی دا رومان نفیسی روسی (تولستوی 1828-1910) گرنگیه کا تایه ت دایه گریدانا هونه ری و جفاکی و دناؤه په رتوکا

هوزانفان ئەڤی چەندی دەوزانا(خەمەك ژ
دهوكی...بو گەرمیانی) دیار دكەتن دەمی
دبێژیت:—
خوێ ئەڤ دویایە ب کولکی من و تە، بەرتەنگ نە
دبوو

خوێ ئەزمانی من و تە، ئەڤ جیهانە و پەران نە
دکر، (ل25)

د فان دیرین سەری دا هوزانفانی قیایە
بارودوخی خوێ بێ ئابووری و هەروەسا کاودانی
وی بێن خیزانی و خانی و مالا خوێ دیار بکەت کا
ئەو د چ بارودوخ دا دژیت بو بێ بەرامبەر بدەتە
خویاکرن کو مالا وی کولکەکی بێ سەر و بەرە و
ئەڤ جیهانە ب فی خانیی من یی هەژارا
خراب نابیت.

هەروەسا ئەف بارودوخە بێ گشتی یە و زوربەیا
خەلکی بێ ڤه گرتی کو لدەمەکی دی بینی ئەو
بجوێ بێ هەژارە و ددەمەکی دیت دا دی بینی کو
خالەتا وی ژ یە دەمان کاوداندا دژیت، ئانکو
مەبەستا شاعیری ژ پەبقا خالەت نە ب پامانا وی
چەندی کو ئەو ژن خوشکا دەیکا وی یە، بەلکو
لسەردەمی شورەشی دگوتنە هەمی ئافرەتا خالەت،
ژ ئەنجامی وی خزمەتا وی ئافرەتی پیشکیشی
شورەشگیان دکر. هەر وەکی دبێژیت

ئیدی نەشیا ب کولکی خالەتی ڤه

هەر تشتی رەش پەچرمە بکەت

نە ژ یە شیا جوانترین ژ گوتنی بێژیتە...

هونەر و جفاکینە. دڤی خواندنا رەخنەیی دا
ڤه کولەر دی تیورا رەخنەیا جفاکی کەنە بنیات و
لدویف دیتن و بنەمایین فی تیوری دی هوزانی
ژیلەمویا کەڤالەکی بژیا ی شلوڤه کەن:—
1- هەژاری و بیکاری:—

هەژاری ژ ئاریشین هەره مەزنین
جفاکینە، لسەردەمین کەڤندا هەبوونا چینیایەتی
ئەگەری سەره کی بوو هەبوونا پەیدا بوونا
هەژاری، بەیژبوونا چینا ئاغا و دەرەبەگا بەردەوام
بو ئەگەری پەیدا بوونا چینا خواری یا
چفاکی. جفاکی کوردی ژ وان جفاکان بوویە
کو رێژا هەژاری و بیکاری دناڤدا زووربوویە.

ئەگەری سەره کی ژ بو زووربوونا فی رێژی
ڤه دگەرن بو ئەگەری ئابوری و سیاسی، چونکە
مللەتی کورد ب درێژایا دیروکی توشی گەلەك
شەر و ناکیان بوویە، ئەف چەندە ژ بوو
ئەگەری هندی کو خەلکەکی زوور ژبەر
دەستەلاتا داگیر کەران و زولم و زورداریا وان جە
و واری خوێ ب جەبەیلن و وان مولک و سامانان
دەست ژ ب بەردەن و ئەڤه ژ بوویە ئەگەری هندی
کو رێژا هەژاری و بیکاری دناڤدا زوور بیت و
هەروەسا بیکاری بچوێ ژ ئەگەری سەره کی یە
ژبو پەیدا بوونا هەژاری و چارەسەریا سەره کی بو
هەژاری دەر دەمەکی یان هەر جەهەکی بیت
چارە کرنا بیکاری یە، چونکی بیکاری ژانە کا کویره
ددلی جفاکی دا.

روفاتین نه‌مران ل من بپورن. (ل47)

ئانکو ره‌شینینا وی دڤیره‌دا یا دیاره کو ئه‌ول هیڤیا ده‌لیقه‌یا نینه، یا ژبیرکری کو ژیان یا پره ژ ده‌لیقه‌یان، لی ب‌ه‌رده‌وامیا بیکاری و وەرگرتنا ستایله‌کی ژیان‌ی ئیدی ریک ل‌بهر وی به‌رزه دبن و ب بیهیڤیوون و ره‌شینیقه سه‌حدکه‌ته ره‌وشا ملله‌تی کورد و هه‌ژاری و بی خودانیا وی و ب تاییه‌تی بی سه‌میانین نه‌نفالان کو گه‌رمیان و بادینان (دهوک) ب دژواری که‌تبوونه به‌ر شالوا نه‌نفالان، دبی خودانن دڤی دنیا به‌ر درپایی دا.

هه‌روه‌سا ل جهه‌کی دیت و ده‌وزانا (گه‌راشین) دا دیار دکه‌تن کو ده‌ما مروڤ ته‌نگاڤ دبیت پرسیارا ده‌ینی که‌فن دکه‌تن کو ئه‌ف چه‌نده ژی وه‌کی گوتسه‌کا مه‌زنا دناڤ ملله‌تی کورد دا یا به‌ربه‌لاڤه، کو ئه‌فه ژی فه‌دگه‌رت بو نه‌بوونا ده‌لیڤین کاری و بی باوه‌ریا مروڤی کورد ب ده‌لیڤی و هه‌روه‌سا نه‌ئارامبوون و نه‌سه‌ربه‌خوویا کاری ئه‌ڤی چه‌ندی په‌یدا دکه‌تن. ده‌می دبیزیت دبیزن:

ده‌ما رووبار برسی دبن

گازی روحا مروڤان دکه‌ن

وی ده‌می ل ناڤ هزر و پرسیاران دا

چاقین مه‌ بو سروشتی مروفايه‌تی

ژ دوگیانیا قه‌ده‌ری دکه‌فن

خوه‌دان و له‌زوبه‌زیا ملیاکه‌تان

لبن لیڤین من شهرم ژ مرنی دکر

سمیلین من بین په‌نا به‌ر ...

که‌ڤرین گه‌راشین ژ توزی فه‌دمالین و

ل ناڤ که‌ڤالی خوه‌دی بوونی

ژ خلیشانکین گومان‌ی په‌یاده دپورن

ده‌نگی گرانیا برساتیا سیلاڤا وی (ل63).

هه‌روه‌سا په‌یقا بلبل نیشانا جوانی و نازکی یه و گه‌هاندنا ده‌نگ و په‌یڤین خوشه، ئانکو مه‌به‌ستا هوزانقانی ئه‌وه کو قه‌هره‌مانین مه‌خه‌باتی دکه‌ن خوه ده‌یلنه برسی و شه‌ڤ و روژا دکنه ئیک پیخه‌مه‌ت رازیکرنا هه‌ژارین خوه، لی ئه‌ڤ جوری خه‌باتکه‌ر و مروڤین پاک دناڤ قی جفاکی دا یین هه‌ین به‌لام هنده‌کیت دی یین چاڤ پیس ئه‌و ژی یین لبن په‌راسین خوه یین به‌رزه‌کرین. ده‌ما دبیزیت بلبل ژ به‌لگین ژیان‌ی فر بده‌ن بیژنه برسیا بو وه‌نانی... (ل86).

2- پاشکه‌فتن:

پاشکه‌فتن دجفاکی دا ئیکه ژ ئاریشین جفاکی و ئه‌ف پاشکه‌فتنه ژ ئه‌گه‌ری نه‌خوانده‌قانی یه، وه‌کو یا دیار دیاردا نه‌خوانده‌واریی دده‌مه‌کی دا دناڤ جفاکی مه‌دا یا زوور بو، ئه‌ف نه‌خوانده‌واریه‌ ژی بو هنده‌ک ئه‌گه‌ران دزڤریت و ئیک ژ فان ئه‌گه‌ران بو بن ده‌ستیا جفاکی دزڤریت و هه‌روه‌سا نه‌بوونا خواندنگه‌هان و جه‌ین زانین و فی‌رکرنی. ئه‌ف نه‌خوانده‌واریه‌ ژی پتر دناف ره‌گه‌زی می دا یا به‌ربه‌لاڤه بو و خواندن و فریکرنا ره‌گه‌زی می بو به‌رخواندن‌ی وه‌کی دیارده‌کا نه‌ ره‌وا دناف جفاکی

ههروهسا هوزانفانی زوور ب جوانی باس ل
وهلاتی تاري و نهزان دکهتن و دگهل تیشکین
ههلبهستا خوه ههول ددهت کو روناھیه کی بیخه
هندهک کوزیین وهلاتی و فیروونی دناف جفاکی
خوهدا پهیدا بکهتن. ههر وه کی دیبژیت:

ل وهلاته کی بی فهنهر

ل وهلاته کی بی زهنگ و سیوین ژبی نفیژیا
میژووی

ل ناؤ نفینین دهفهره کا پر نامو

دهستین فیانی بگرم و

ب پیخواسی دافه گهرم و پیاسی بکهین

بهلکی بهین سلبوونا مه یا نهلف...

دگهل تیشکین ههلبهستا من جدیدانی بکهن

بهلکی فیربین لهر پهنجهرین بی باوهر ژ تاري ب

پرسین

فیربین بهلگین سوسنا رووی ته ژ خويساری ب

فهمالین

فیربین ژ ته توفی تنگژینی و گلیزی عهوران

بهربدهین ههواری (ل56-57).

چنکو نه منمی و

ههلامه تی رهخی فی باژیری فه د چهخاندينه

ژبلی مراندنا قیپا برای خوه

خوه مه ناگه ژ کهند و کورین مرین خوه ژ یینه

چونکو ژ میژه نه دمنمینه

بیهنا دونیایی خممکین مه یین بی زمان کرین

دگهل شف یاریین فه گیرانی (ل85).

کوردهواری دا هاتبوو نیاسین. نهف چهنده ژی بو
بی دهستههلاتیا نافرتهی دزفریت و ههروهسا نافرته
وه کو نالافه کی کارکرنی دهاته هژمارتن. ههروهسا
بو ئینانا زاروکا و خودانکرنا وان و بریقهبرنا
کارین ناف مالی بوو. دیارکرنا فی تاریشی و هاندانا
جفاکی ژبو پیشکهفتی، هوزانفان ب ئهرکی خوه
دزانیت و ههول ددهت لهرچاقیت مللهتی روون
بکهت و چاره کرنا فی تاریشی بریکا خواندن
دینیت. ههروه کی دیبژیت:

چنکو مروؤ نزانیت چهند دهنگ ژ جادهی دهین و

چهند لوتی د باوهشک دچن و

چهندنین دی دچاؤ گرتینه...! (ل11)

هوزانفان دشان چهند دیره کا دا ناموژگاری

ددهته جفاکی کو چاقین خوه فه کهن و خو هشیار

بکهن ژبو بریقهبرنا ژینا خوه یا روژانه و دقیت

خهلکی مه یی جادهی ژی خوه ئیدی زانا و

شارهزا بینن و ئیدی بهسه نهزان خهلکی و جادی

بریقه بهن. ههروهسا گازندا دکهت ژهر کو

خهباتکه هاتینه پشتگو هاقیتن کو مللهتین زندی

و رهوشه نیر فی چهندي ناکهن. شاعیر دترسیت

کو نهؤ دهلیقه ژ دهست مه بچت، چونکه جادهیا

کوردی نه بخویه و گهلهک جارن دهستین دهره کی

ژی فی کیماسی بو خوه ب دهلیقه دزانن. نهؤ دوو

دیره ناماژنه کو نهزاین و تاریکی دوو سالوخهتین

ههری بهرچاقن دفی جفاکی دا.

لایه‌نه، لایه‌نه‌ك شه‌هید و قه‌ره‌مانن و لایه‌نه‌کی دی
به‌رژه‌وه‌ند خوازن، که واته عه‌داله‌تا جفاکی نینه ،
چونکه لایه‌نی به‌رژه‌وه‌ند پاریز جهی برپاردانی یه و
ده‌سته‌لات دده‌ست وی دایه .

ل سهر گیانی مه یی ره‌زیل، خودافه‌ند دبار کرینه
ئه‌گه‌ر ژ ترسا نه‌ نازادیی نه‌بایه

ئه‌گه‌ر برپارا تولفه‌کرنی

ژ کفنی کومپانیین خوینی گیره‌ گرتی نه‌بایه

دا بیژمه‌ هه‌فالجیمکی د مالا مه‌فه

باش بکه‌ن قیژی

داکو مروقیین دیروکی هوشیاربن

شه‌هید هه‌تا نافته‌نگی ژ گوران دهر بکه‌فن و

ب قیژی‌کی

ته‌مه‌ت چیفانوکیین باژی‌ی مه

ل کولینکا ب تنی بوونی، زه‌نگا ویرانی لییده‌ت

توفانه‌ك دی ژی ژ دایک بییت

گولین مه‌ند د زکی نه‌ردی دا بلقلفن و

بیژنه‌ بی مالا

بیژنه‌ بی دادا

ئه‌فه‌ دادای یا لهر دهرین وه

ب قیژی‌کی

دلین بی‌ده‌نگی، دارستانه‌کی ب زمان

بیخن (ل85-86)

بی دادی یا روونه و شاعیر ل دادیی و تیربوونی

و په‌یدا کرنا خانیا بو هه‌ژاران دگه‌ره‌هیت وه‌روه‌سا

دیار کریه‌ کو ته‌ماعیی زمانی مه‌ به‌رامبه‌ر راستی یی

شاعیر دقیری دا په‌یفا غنمی بکارئینایه‌ کو
په‌یقه‌ کا بار کریه‌ ژ واتایین مه‌زن و یه‌کسه‌ر هزرا
خوانده‌فانی دبیته‌ ساخه‌ته‌ کا کریت دنا‌جفاکی دا .
3- دادپه‌روه‌ریا جفاکی:-

نه‌عه‌داله‌تیا دنا‌ف جفاکی دا به‌خت ره‌شیه‌ك و
ده‌رده‌سه‌ریه‌ کا مه‌زنه‌ کو جفاك توش دبیتی و دبیته
ئیشه‌ کا گران و خه‌لك گه‌له‌گ ب دژواری پی
دنالیت. هه‌روه‌کی گوته‌ه‌ کا کورده‌واری دبیتیت
(هنده‌ك پی دمرن، هنده‌ك بو دمرن))⁽³¹⁾ ئانکو ئه‌و
که‌سی ماندی دبیت و زه‌مه‌تی دکیشیت ناخوت و
ل به‌رامبه‌ردا ئیکی دی بی ماندی بوون دی هیته
سه‌ر سفرا حازر و دی خوت هه‌روه‌کی هوزانفانی
دیار کری .

ده‌ما ژبه‌نده‌مانا رامانی ئه‌م ناشق دبووین

سیخوژ و پاته‌خور دلپسوونا مه‌دا گولافی دبوون

دگه‌ل قه‌له‌بالغا له‌شپین ته‌ر

هوین چه‌ند جارن پی میزی دکه‌ن و

ل نا‌ف کومین ره‌نگان دبوهوژن. (ل35)

ئانکو لقیری هوزانفانی ئاماژی دکه‌ته‌ وی

چه‌ندی کو که‌سین بی بنه‌ما و بی هه‌لوپست

ره‌نگین خوه‌ دگوه‌ورن و ل گه‌ل هه‌ر که‌سه‌کی و

هه‌ر ده‌سه‌ته‌ه‌لاته‌کی و هه‌ر هیزه‌کی

بشیوه‌یه‌ کینه، ئانکو به‌رژه‌وه‌ندا وان یا تاکه‌که‌سی

چه‌وا بخوازیت دی وی که‌ن بی کو هزر ل که‌سی

به‌رامبه‌ری خوه‌ بکه‌ت یان ژی هزری دبه‌رژه‌وه‌ندا

جفاکی خوه‌ دا بکه‌ت. هه‌روه‌سا ئه‌ف هوزانه‌ دوو

دکیشیت و کهسی ناگه ژیی دی نه‌مایه. ئانکو
هوزانغان ههز دکهت بابی وی رابیته‌فه، چونکی
وی دژی بی دادیی شهر و خهبات یا کری ژبو
هندی کو زاروکین وی ب دادپه‌روهی بژین، بهلی
ئه‌فروکه بی دادیی وهلات بی داگیر کری .
ب فهلسه‌فا ته چراییی دادیی پی هه‌لدکه
تو چ جار هند بی خهو گران نه‌بووی!
ل بهر کیله‌کا ته

سه‌د جارکی خونا‌فا گولان ب رهین خولقاندنی
وه‌ر دکه‌م
سه‌د جارکی دگه‌ل هه‌مشتین بی دهوله‌تی و ئاریانا
هوزانی
خه‌ونا ب هاتنا ته‌فه دینم
وه‌ره دا بیم زارو دنا‌ف په‌قین ده‌ستین ته دا و
د جولانکا ژیانی دا هاویش بیم
دنا‌ف زکی نه‌ردی و مه‌ستبوونا دونیایی دا
به‌رچیلکا قه‌ده‌ری بگرین و
بشکورینین خوه یین مشه‌خت لیک فه
جه‌مینین (ل80)

4- دیاردا نه‌مانا ریژگرتنی دجفاکی دا:-

ئاشکرایه کو هوزانغان دنا‌ف جفاکی دا که‌سه‌کی
هشیار و ب هه‌ستیارت‌ره ژ خه‌لکی، دشیته ئاریشین
جفاکی ده‌ست نیشان بکه‌ت و چاره‌سه‌ریی بو
بینیت. د فی پارچه هوزان ل خواری دا هوزانغانی
دیارده‌کا جفاکی به‌رچا‌ف کریه نه‌و ژی نه‌مانا
ریژگرتنی یه ل که‌سین ره‌وشه‌نبیر و بنه‌مایین جفاکی

گری‌دای و نه‌م بتنی بو ئیکو دوو دزیره‌کن و نه‌م
نه‌شین بی خراب و که‌سین جفاکی مه‌پیس دکه‌ن
بکه‌نه دهر ژ نا‌ف جفاکی خوه.
هه‌روه‌سا شاعیر نه‌رازیه ئازادی به‌رامبه‌ر پاره‌ی
و نانی به‌یته فروتن. بی نه‌م برسی کرین نه‌زانین چ
بها ب دادیی نه‌داین بوون، جفاکی مه‌هنده‌ک
گوتنان دیژن به‌لکی چ راستی ژی بو
نه‌بن. هه‌روه‌کی دیژیت:

وه‌ک خوه د رومان‌ی دا
چی‌دیت نه‌و سو‌دغه‌بیت...!
د رومان‌ا ژیانی دا، ژه‌یک‌ی که‌فتبیت
کی ب قه‌شمه‌ری ئازادی ژ بو نانی کری ته‌نووری
دا...؟
راسته دگه‌ل بی نانان، ل هه‌فیری پرسیاران د
گه‌رپاین
راسته سه‌سه‌رییا بی دادییان ب هزرین خوه فه
نه‌م بی نان کرینه.
لی دیسا راسته د ستارگه‌هین رومان‌ا گومان‌ی دا
قه‌سین کریت به‌رده‌هین د جادی (ل99).

هه‌روه‌سا شاعیر د فی پارچه هوزانی دا که‌سایه‌تیا
بابی خوه بکارئینایه ژبو لی گه‌ریان ل راستیی و ب
هه‌بوون و ئاماده‌بوونا وی روتاهیی دئینخه‌ته دنا‌فا
خیزانی دا و دادپه‌روه‌ری په‌ی‌دادبیت و
سه‌ره‌ده‌ریه‌کا وه‌که‌ه‌ف دگه‌ل هه‌می نه‌ندامیت خیزانی
ده‌یته کرن، لی ژبه‌ر نه‌ئاماده‌بوونا وی و نه‌مانا وی
بی دادی یا په‌یدا‌بووی و هه‌رئیک یی بو خوه

ژنی قه باره کی مه زن یی هه ی دنا هه جفا که کی
دا و نه هه قه باره دهیته گوهورین بشیوهیه کی ریژه یی
ژ جفا که کی بو نیکی دی، ئانکو لسهر هنده ک
فاکتهرین تایهت نه هه ریژه دهیته دیار کرن.
سیسته می جفا کی و ئاستی رهوشه نیبری و جورین
که لتوری و ئاین دبنه گرنکترین فاکتهرین
کار یگه ریی لسهر دروست کرنا ویی ژنی دنا هه
جفاکان دا.

گه له ک جار ان هوزانغان لهه ره جهه کی و
چاخه کی ل قی جیهانی ژن یا کریه مینا ک، دا بریکا
وی بشین دهر برینی ژ هنده ک مه ره مین دی بکه ن
وه کو مه ره مین رامیاری و ئاینی و جفا کی. ئانکو
ژن بویه مینا جه هه نگه کی بهیز جهه م هوزانغان، و
بریکا وی هه ولدایه دهر برینی ژ هنده ک کی شین
جفا کی بکه ن.

چنکو نه م ژ سنوران د ترسین

هند نه مابوو دهر گه هین دونیایی تاق بهیلم

ل بهر که ژتیا کفانی هه یقی

دوخینا جفا کی بگرم و دگه ل خه ونین خوه بهنیرم

خوه تول نا هه چینا ژیی من نه وه ندا بوویه...!

حیزه باقین ته نه وین ل نا هه هیلین سور نقوبوین

دگه ل زیزبوونا مه یا کاتی د ناخفن

جار ژ قاریبوونا ژیارا دارستانی خرفه دین و

سواری زهوقی فرینی دین

جار نه زمانی مه دگه ل ریباژین ده هری

دزکی شه هه روکین گه ره کا مه دا دبنه جوت

کورد هواری. ههروه سا باس ل هه له لیه کا نه زان
دکته، بهلی کاودان بیست بو خوه چهوسان دین
و که تیه دخوشیا دا بریکا وی کاری نه رهوا و دژی
رهوشت و تیتالین کورد هواری.

ژ ناخلیقهیا دهوله تبوونی خوه فرا که دکر

جار ژی دگه ل مهست راهه ژیانی دبوون سه ما کهر

ژفان نهو بوو ژ ره نجا که فرین هوور هوور کری

ل سه ره شاشهیا دیروکی خوه بالکیش بکه ت

بهری خشخشا چرچر کی

له شفر و شه کا هه له لی ل ژفانییا خوه

کاودان کره ستوفانه ک ب خنی بوون فه پی

گرنژی. (ل37).

ههروه سا هوزانغان دقئ هوزانی دا نامازه دکه ته

وی چه ندی کو هنده ک دیارده هه نه دژی ریژ گرتا

جفا کی نه و نهو پیروزیین جفا کی مه شانازی پی

دکته دهینه بن پی کرن.

ژ هوندری ریپفانا خوه یا که سه سوژی د

هه لنگفتین

ل بنی بنارا هاتنه هه یی

روژی ژ نا فزبوونا خریانین مه ترسا خوه دشکاند

دوز و دوزفان ب تفا دهقی میژوویی فه دبوون

پیروسی

لهوما نه م دچین بو وی بهره که تا

وان مویین هیژ بالق نه بووین (ل36).

5- ژن و کیشین ژنی و داب و نه ریپین جفا کی:-

ئافرهت دکه ئندا ل ژیر کارتی کرنا داب و
نه ریتین جفاکی هاتیه چه وسانندن و زورداری لی
هاتیه کرن. دیار کرنا رولی ئافره تی و هاندانا وی بو
کو خوه بنیاسیت و بهایی خوه دناؤ جفاکی دا
بزانییت و کاربکهت دا کو رزگار بیت ژ چارچوئی
کابانیه کا گوهدار و بهس، هوزانقان هشیار کرنا
ئافره تی ب ئهرکی خوه دزانییت و ئهرک و مافیین
وی بو دیار بکهت. ههروهسا هوزانقان ئاماژی
دکه ته وی چه ندی کو دجفاکین پروژهلایتی دا کو
کورد ژ ی به شه که ژ پروژهلایتی. گولا کچینی
پروزییا خوه یا هه ی کو هوزانقان د ریزکا (دی)
کچینییا ته دخوینی وهرکه ن (ئاماژی بی ددهت. دهما
دیژیت:

ئهو دهما دگوتنه من

ژ دوور دهنگه ک ناموی ژ ئاخی دهیت و

خوه پشت پشتکی ل سهر ئاخی تهرحان نه که

ب لهشی خوه فه نازداره کی

ل ناؤ ره شینی و گه فزکین عه سمایی

دی کچینییا ته دخوینی وهرکه ن

ئمز و ته مه ن ل ره خ که سکه سوژی ههر ل خوه
دگه پایین و ژ بو ماره کرنا سروشتی تیر تیر
گرئین (ل 67-68).

هوزانقانی د هوزانا خوه دا ئافرهت فه دهر نه کریه
ژوان بابتهان کو تا رادهیه کی دناؤ ژیارا جفاکی دا
و ب فهیتی ل قه له م ددهن به لکو ئهوی ئیایه ب
نازادانه و بی سانسور به حسی ئهوان نهینییا بکهت

جار ژ ی ره جفاکین مه لکه موتین سیاستی ژ ی د

وه ریین

بیی گورستان

دهما روژ هه ناسی د هلیکیشیت

نقیژین مه باوهر ژ نه زمانی مه ناکه ن

د قافکین گولان دا

ناموس ل شوین بی یین پیروژین دویایی

خویس دبیت و بهری ناگریت

سپیدی نهینیین فیانی ژ قانقانی لقیین مه

د وه ریین و خوه نا راگر ن

بیی گورستان

نه سنور و هیلین سوژ

نه دوژه خ

نه بهرپرس و نه ژ ی فیردهوس

شهرم ژ قیرپین ههستیکی زاروپین بن عهردی

یین دزکین خویشکین مه دا ناکه ن

ژ بهر کو تاکین نیرگزال سهر گورپین وان نامه شن

دقیت ل سهر بلندیا کیژان چیا ی دهستین عهوران

بگرم؟ (ل 22-23).

هوزانقان دخی پارچه هوزانی دا دیار دکهت کو
ئهو که سین ل دهوور به رین وی شهرم ژ وی رهنج و
خه باتا ئافره تی ناکه ن و بتنی ب چافی لاواز ته ماشه
دکه ن و بو ئافره تی ههر تشتهک هیلا سوژه و بتنی
گورستان دی بیته په ناگه ها وی. ههلبهت ئه شه ژ ی
دیارده کا جفاکی یه کو بهردهوام به ره ژ زیده بوونی
فه دچیت دناؤ جفاکی کوردی دا.

ئارامگهها مه یا کلیس فه

ههلبهست قه شافی دبیت

د کیسکین پارتیزاناندا

دهیته خه ساندن و

ژ بو کوپه کی ماچان

ب باقین ههرا مکر یفه راد کیشنه جو بی. (ل 89-90).

6- ئه فینداری:-

ئه فینداری دیارده کا جفاکی یه، دناؤ هه

ملله ته کی دا چ جفاک ژ فی دیاردی د بی بههر

نین، چونکی ژیان بی ئه فینی دی بیته ژیانه کا بی

بنیات، ههروهسا ئه فینی خالا دهستیکی یه بو

هزر کرنی د چوونا دناؤ ژیانه کا نوی دا. لی گه لهک

جاران ئه ف ئه فینییه دبیته خیانهت و ئه و سوز و

پهیمانیت دناقههرا ئه فیندارا دا دبنه کهرب و کین و

بی وه فایی. جفاکی کوردی ژی بی بههر نه بوویه ژ

ئه فی دیاردی، ئه فجا ئه ف خیانهته ژ لایی ره گه زی (نیر

یان می) بیت، گه لهک جاران مه گوهل چیروک و

سهراهاتین ئه فینی دبن ئه وین دناقههرا کور و کچا

دا، لی لدوماهیکا وان دبیته سهراهاتیه کا نه خوش و

ب ژان و سینهاریویه کا تراژی دی ژی

پهیدادبیت، خیانهت دناقههرا واندا پهیدا

دبیت، هوزانغانین کورد بی ئاگه نه بوویه ژ ئه فی

دیاردی و ئه فی چهندی کارتیکر نه کا مهزن ل

ههست و سوز و دل و دهرونی وان کریه و هوزان

ب ئه فی دیاردی نفیسینه.

ژ بهر کهسکاتیا بهری چافین ته

کو دناقههرا کور و کچان دا چیدبن و بشیوه کی

گه لهک جوان بهحسی ئافره تی دکهت، چونکی

جفاکی کوردی وه کی ههرا جفاکه کی دی

دهسه دهه کی دا داب و نه ریت هه بوویه کو دبیت

خرابی و باشیا وان دگهل سه دهه می وان هاتیه

دیار کرن، ژ وان داب و نه ریتان، سه دهه ده ریکرنا

زهلامی و جفاکی دگهل ئافره تی کو ههرا ژ که فندا

دهسته لات بو زهلامی بوویه. ههروهسا دقیره دا

شاعیری دیار کریه کو دژی گو تنیت که فنه و

دگهل سروشتی ریکه فنییه.

ههروهسا هوزانغان گازندا ژ سه رانین مه دکه تن

ئانکو ژ بهر پیرس و ریفه بهران کو هیا وان ژ

ملله تی نه مایه و بتنی لدویف هه زین خوه یین

سکسی دکه فن و برسین فان کارین خرابن و دبنه

ئه گه ری دسه ردا برنا کچین خه لکی بریکا

دهسته لاتا دهه ستین واندا و چهوساندنا خه لکی بو

وی دهسته لاتی و ههروهسا بکار ئینانا دهسته لاتین

خوه بو مه ره مین خوه یین پیس و که سوکی.

دهما دبیت

ل سه مه دا سه رن

سه ر خله تین دزین ده مینه

دهم تلخین سه ران بر پر دکه ن

ژ بی زاخی و هه فکی شه یین ب قه له بالغه کا چفیل

بزدم بادانی دگهل پیسیران دکه ن و

دکهنه قه حبه

ب ده م سالین زیندان کرنا روژی و

دگهل دوو کيلا سه فوره کا وهرزین هسکبووین
دیدارین مه
دهر گههین هه موو هوژ گهه و باخچه یا ب قه تم و
ل ته فه گیرم
ئه ؤ عشق و روو گههه ب باریتی؟
ژ ئیکانه یا که لها سینگی ته فرشک بوویه...!
ئه فه چ رهوشه ئه مین عاشق؟
دکه فرین کیانی خوه دا
ژ خوه ئاواره بووینه (ل41).

گه له ک جاران ب هه قدوو گه هشتن و دیتنا
هه قدوو ئیش و ئازار ژى نامین و دهینه ژبیر کرن و
دهلیقهیه ژى بو راکرن و هیلانا وى شه رما تا
رادهیه کی دناقههرا واندا. له ورا ده ما عاشق بانگی
مه عشوقا خوه دکه تن و داخوازا فه گه ریانى ژى
دکه تن ژبو خاترا وى ئه ئینا پاکژ داکو هه ر دوو
هیلهینه کا زیرین ئافا بکه ن و خیزانه کا نووی پیک
بین. ده ما دبیریت:

بئی شهرم

ل ناؤ دو ما هیا برینی

ژ که تنی کوم فه بین و هه ریمه ک دی ژ خوه نوو
کهین

مینا په سنا بهر هه سته یا ناز و نازکییا ته

هه موو تشتین من ب ژفانن

دگهل ره ئین ستیر ستیروکا

خوه ل ئه ورین بارانی بئی من گهروته که و ل سه مئا
من وهره

لیئین من سه ری تبلین ته یین نه هوار دخورانندن
ژ وى تاما تیکه سیانی

ناشوین من ب ریقه چوونا ته یا میکه وانه

دبوون شیشلتوک و گلیزانکین بهر سینگین

ته فه دکرن

ژهنگی وهره

نه ته ههزل سهر پیتا نافی (ب) ههیه

نه نهز دهر بائی پورا ته دخه و دچم (ل38).

ئانکو هوزانغان لقیری دیار کریه کو ئه و ئه ئینا
جاران یا کو خه و شه فال بهر چاقیت مه حهرام
دکر نه مایه و ئیدی یا بویه تشته کی بی چیژ و بی
رامان و چ خوشی و له زهت ژى ناهیتسه
دیتن. چونکه ئه و سوز و پهیمانیت هه ر دوو لایان
داینه هه قدوو د کهل که لا ئه ئینا خوه دا ئه و ژى
چوون و بارکرن و نه مان له ورا ئه ؤ چه نده
پهیدا بوو، ههروه سا ده می که سه ک ئه ئیندار دبیت و
خودان زمانه ک سفک و شیان لیکینانا په یقان
هه بیت، ئه ئینا خوه ب جوانترین و نازکترین شیوه
وه سف دکه تن. ده ما دبیریت:

چه ند سهیری، جوانی و نازکییا ته یا شووشه ی دکه م

تابوتا فرشک بووین سینگین بهر لنگین ئاده م و

شه ؤ چه رینه کا دگهل روحا ته

خه یالا پرسین خوین نه دیتی یین بی سه روشوین

مه ره قه بو من

ژ وى کیشوهری بو فی کیشوهری

پال نالاندا گلوکین پین ته یین راسته قینه

بلا دگه‌ل ئی‌فاریین دره‌نگ بگه‌هی

بلا ژ بایه‌هینی پهرین بلبل و په‌لاتینکا نه‌فه‌جنقی
دا ژورا من ژ دیمی ته بو دوقولی روژ لی
بدت (ل51).

هه‌روه‌سا هوزانقان دیاردکهن کو نه‌و که‌سین
هه‌فدوو ئیان دی هه‌می کاران ژبو خاترا وی ئه‌فینی
که‌ن، سه‌ره‌رای وی چه‌ندی دی که‌له‌ک خه‌م و
کوفانا دا که‌ن، چونکه ئه‌فینه‌کا راسته‌قینه‌یه و یا بی
فیلبازیه، لده‌می رویدانه‌ک ژی په‌یدابیت یی
که‌متر خه‌می کری یی نه‌چاره لدویف لای یی دی
بجیت و هنده‌ک دابه‌زینا بکه‌تن ژبو خاترا ئه‌فین و
دی خو ژبو هندی کو وژدانا خوه ئارام
بکه‌ت. ده‌ما دیبژیت:

من تو فیایی

من رووبارین شیری و مه‌یی هیلان

من چیکه‌ر و فیرده‌وس هیلان

دگه‌ل مژولیا چیپوونی به‌رسینگی ته مینا سیفان

من گرکرن و هنافین من خوه دانه ته

تو بویه نه‌ز و نه‌ز بوومه تو

لی دیسا ل نیریک هه‌ناسا من

تو خانمی و تو ژنی ژن. (ل92).

7- گه‌نده‌لی: -

گه‌نده‌لی دیارده‌کا خراب و نه‌ره‌وايه دکه‌فیته
دنا‌ف وه‌لاتی دا و دبیته ئه‌گه‌ری و ئیرانکرنا وی. ئه‌ف
گه‌نده‌لیه نه‌ مه‌رجه بنتی گری‌دای پاره‌ی بیت، به‌لکو
هنده‌ک کار و کریارین دیتر یین هه‌ین ژ پاره‌ی لده‌ف

گه‌نده‌لچیا ب بهاترن وه‌کی بابه‌تین ره‌وشتی، ئانکو
ئه‌وا گه‌نده‌لچی مفای ژی دبینیت و لبه‌رامبه‌ر
کاره‌کی نه‌یاسایی بو که‌سی گه‌نده‌لیی پیش کیش
دکه‌ت. هوزانقان زور ب روونی باس ل فی چه‌ندی
دکه‌ت و گله‌ و گازندا ژ به‌رپرسین گه‌نده‌ل
دکه‌ت و دیبژیت:

ده‌ما شقان زه‌نگلی ب ستویی بزین

نرنزی و گه‌نده‌ل د ئالینیت و

ب نه‌یتی زیانی دکه‌ن

هه‌ر ژ بو هندی یه

دا گوپال په‌راسویان خینه‌لو بکه‌ن

پا بوچی...؟

ئه‌م خه‌ما که‌له‌خین خوه نا هه‌لگرین

ل نا‌ف فیزینا که‌دا حه‌رام د بی زه‌نگلین. (ل13).

ئانکو مه‌ره‌ما هوزانقانی ژ بزین نرنزی و
گه‌نده‌ل مروئین بی مه‌ژی و ده‌ف گازنده‌ و
خرابکارن، هه‌روه‌سا شقانی بزنا ژی ب رامانا ریبه‌ر
و به‌رپرس و سه‌رکیش کو به‌ری دیقه‌لانکان دده‌ته
خرابیی داکو پاشی ته‌حتکی وان ب حوسیت.
ئانکو خه‌لکی باش و زانا ژی وه‌کی خوه لیدکته
ژ بو وی چه‌ندی کو ده‌فی وان ل به‌رامبه‌ری
فیلبازی و گه‌نده‌لیا وی به‌یته گرتن. و هوزانقان
دیاردکه‌ت کو ئه‌م هه‌می یین که‌تینه شاشیان داکو
ب سانا‌هی ئه‌زمانی مه‌ به‌یته گری‌دان.

ره‌نگه ژ به‌ر نه‌حه‌جتنا وی بیت

من هه‌سته‌پیدکر یی ل پشت سه‌ری من

ل قیامه‌تا خه‌مین خوه سواربوویه...!

هر ب نه‌ئاساهی دگوت:

دهما ئەم به‌ره‌ف سو‌قیه‌تی دچووین

ژبه‌ر ته‌ناکرنا لمتوزین زکی خوه

مه گوشتی هه‌سپین خوه دخار

کا تو نابییی

ئهو کیش گهنده‌ل و تراهانن

شوین پین مه پیس دکهن(ل76).

شاعیرحه‌ز دکه‌ت کو گهنده‌ل بهینه‌ سزادان،

له‌ورا ل ریکه‌کی دگه‌ره‌یت و باشترین ریک دیتنا

بارزانیه‌ کو ره‌مزا خه‌بات و تیکوشانی‌یه و

که‌سه‌کی ناسیاره‌ ب دوژمنی گهنده‌لیی و ئەه

نازادیه‌ ب برس و ماندیوونا خه‌لکی هاتیه، له‌ورا

نابیت مافی فی خه‌لکی بهینه‌ خوارن و خرابکارین

لسه‌رده‌می ده‌سته‌ه‌لاتا چووی بینه‌ خودانی‌ت مه و

هه‌ستیکی‌ن مه بخون.

به‌ری ئەم ژحه‌مه‌ربوونا ناخی و

ئاده‌میا خوه یا ده‌ستیکی بزفرین

ل به‌ر ناگری خه‌وینن من خه‌مین ته‌ نا په‌رچفن

وه‌ک بی سه‌رو شوینن میرگه‌هین خوه

ئهم ب خه‌وته‌یا(ئاموتی) فه‌ یین د هه‌لوهرین و

هناقین ته‌ یین د قرقچی

ل کونجین تاری پیله‌ پیلین مروقین به‌هافیتی

دبنه‌ ئوبه‌ل و دبه‌ریکی‌ن شوره‌شاندا د ته‌رکن

د ته‌رکن ژبه‌ر کو نا‌قین شوره‌شگیرین خوه کرینه

ده‌نگامه‌کی دا

ب ده‌ستکاری فه

دگه‌ل رووتبونا خوه، ب زه‌نگا تیله‌فوتین نیف

شه‌فان فه‌ دترکن (ل100).

ئانکو دیاره‌ لقییری کو شاعیری سه‌ربور و

تینگه‌ه‌شتنه‌ کا باش ل سه‌ر بارو دوخی سیاسی هه‌یه

دیارکریه‌ کو گهنده‌لیا سیاسی وه‌کریه‌ خاین و

خوین میژین ملله‌تی بینه‌ شوره‌شگیر د تومارین

خه‌باتی دا. ئەه‌ه‌ چهنده‌ ژی ژهندی په‌یدا بوویه‌ کو

هه‌ر لایه‌نه‌کی سیاسی بو‌خوه‌ خه‌لکه‌کی کوم

بکه‌ت و بتنی ده‌نگی وی که‌سی بو‌وی لایه‌نی

گرنگه‌ نه‌ک رابردوویی وی کو تا چ‌راده‌ ئەه

که‌سانه‌ د پاکژ و دل‌سوزن بو‌ ملله‌تی، له‌ورا

هه‌بوونا فی جورئ نا‌کوکیا سیاسی بویه‌ ئە‌گه‌ری

په‌یدا کرنا کاربه‌ده‌ستن خراب و د ئە‌نجامدا دی

هه‌می وان کار و کریارا که‌تن یین بتنی د

به‌رژه‌وه‌ندیا وی دا، ئانکو مروقی دبنیات دا خاین

بو‌وی پاشه‌روژا ملله‌تی خه‌م نینه، چونکه‌ دکه‌فندا

ئهو بخوه‌ دژی فی ملله‌تی یی‌راوه‌ستیای وب هه‌می

هیزا خوه‌ یی‌بوویه‌ خزمه‌تکاری دوژمنی و نوکه

ژی لایه‌نین سیاسی ئە‌و توخمین که‌سان یین کرینه

به‌رپرسی‌ن مه‌ و ئە‌و ژی دی‌کورسیا خوه‌ یا

به‌رپرسی‌ ئیخیته‌ دخزمه‌تا رو‌یساتیا ئافره‌تی دا.

ئه‌نجام

1- ئالوزیا په‌یوه‌ندی‌ن دناقبه‌را ئە‌ده‌ب و جفاکی دا

وه‌ک رخنه‌گرین ئە‌ده‌بی دیارکری کو ب مه‌به‌ستا

باشترين بهلگه‌نه كو شاعير كهسه كي نيزيكي
جفاكي خويه.

6- شاعير لايه‌ني گنده‌ليي گرنگيي پي ددهت ب
پهيف و رستين خوه يين شعري و ب زمانه كي
سك و سهليقه كا جوان شهري تشته كي كريت و
پيس دكهت كو نهو ژي گنده‌لييه.

7- گنده‌ليا سياسي، جفاكي، كارگيري كه‌تينه
بهر تيروژكين ره‌خنا شاعيري، دادپه‌روهري بو
جفاكي خوه ثيايه.

8- شاعيري په‌نا بو كه‌سايه‌تئين خه‌باتكهر كو نه‌قرو
دژياني دا نه‌ماينه، برييه و بارزانيي نهر و بابي خوه
يي پيشمه‌رگه وه كو دوو سومبليي دژي گنده‌ليي
په‌نا برييه بهر.

په‌راويژ:

- (1) ناشتي گهرمافي، ژيله‌مويا كه‌فاله كي بزي، ژ وه‌شانين نيكه‌تيا
نقيسه‌رين كورد، دهوك، 2014. هدر كوله‌ك وه كو نمونه نهم ژ كومه‌لا
شيعري وه‌برگرين تني دي ناماژي ب لاهري دهن.
- (2) نازاد عبدالواحد كه‌ريم، سوسيولوژي شيعري كوردی له روانگهي
په‌ره ناگاريه‌كانه‌وه، زانكوي سه‌لا‌حه‌ددين، هه‌ولير، 2004ل4.
- (3) رئين خليل قادر، ميتودي ره‌خني جفاكي له ليكولينه‌وي نه‌ده‌بي
دا، گوفارا رمان، ژماره، 167، 2011، ل66.
- (4) نعمت الله حامد نهيلي، ده‌رافه‌ك ژ ره‌خني، ژ وه‌شانين نيكه‌تيا
نقيسه‌رين كورد، دهوك، 2010، ل79.
- (5) عيدي حاجي، چهند تيوره‌كين ره‌خنا نه‌ده‌بي، چ، چاپخانا حجي
هاشم، هه‌ولير، 2008، ل23.
- (6) جهان اسماعيل عمر، شيرت و شيره‌تكري دهوزاتين جفاكي يا
ناليه‌ندي دا، ناما ماسته‌ري، كوليژا نادابي، زانكوي دهوك، 2011، ل53.
- (7) هه‌فال سهليم تهيب، بونبادگه‌ري دناؤ ره‌خنا كوردی دا ژ ده‌سپيكي
تا سالا 2003، سپريز، دهوك، 2006، ل34.
- (8) نعمت الله حامد نهيلي، 2011، ل84.
- (9) وداد محمد العربي، الشعر الاجتماعي في الكويت في العصر الحديث، ماستر
كلية اللغة العربية بالرياض، 2007، ل16.

دانانا چارچوفه كي بو هاو كيشا (ئه‌دهب و جفاك)
چهند چه‌مكه‌ك دهست نيشانكرينه.

2- ههر فه‌كولينه كا ژلايي نقيسه‌ري فه‌به‌يته كرن
كو خودان سروشته كي سوسيولوژي بيت پيدفيه
نيك ژ فان هه‌رسي بنه‌مايان بخوه فه‌بگريت (به‌ره‌مه‌ي
نه‌ده‌بي، نقيسه‌ر، خوانده‌فان). ناشتي گهرمافي هه‌مي
هه‌ول داينه كو برپكا هوزانا خوه خه‌لكي خوه
هشيار بكهت و وان ناراسته بكهت بو كار و
كريارين باش و ژ خه‌له‌تيان دوير بيخت و ناراسته
بكهت برپكا هوزاتين خوه يين په‌يامدار.

3- هوزاتين گهرمافي ژ ناخي جفاكي هاتينه دارشتن
و هه‌مي بوارين جفاكي بخوه فه‌گرتينه ژ هه‌ژاري و
نه‌خوانده‌فاني و ناريشين ئافره‌تي و نه‌فينداری و
عه‌داله‌تا جفاكي و گنده‌لي و ... هتد.

4- پاشكه‌فتنا جفاكي و په‌يداكرنا جفاكه‌كي
ساخه‌لم خه‌مه‌كه نقيسه‌ر و ب تايه‌تي ژي شاعير
هه‌رده‌م دگه‌لدا دژين و هه‌ز دكه‌ن رپگه
چاره‌يه كي بينن داكو جفاكي وان ژ نه‌وان
ده‌رده‌سهر يا رزگار بين ژ بهر كو شاعير و نقيسه‌ر
پيشكه‌فتنا جفاكي ب نه‌ر كي سه‌رملي خوه دزان.

5- ناشتي گهرمافي كو فه‌كولين لسه‌ر شعرين وييه،
خه‌ما وي پيشكه‌فتنا جفاكي كوردی يه و دقان
شعرين كه‌فتينه د سنوري فه‌كولينا مه‌دا وه‌سان
خوييا دبیت كو بنه‌مايين (هه‌ژاري، دادپه‌روهريا
جفاكي، گنده‌لي و) ده‌ينه ديتن و نه‌فه‌ژي

په‌رتوك ب زمانى كوردى:

- نازاد عبدالواحد كه‌ريم، سوسپولوژياى شيعرى كوردى له روانگه‌ى پيسوه‌ره ناگاريه‌كانه‌وه، زانكوى سه‌لاحه‌ددين، هه‌ولير، 2004.
- نازاد عبدالرحمن، تابلويا كه‌فن، (كورت‌ه چيرونك)، چ، 1، چاپخانا هاوار، دهوك، 2008.
- ناشى گه‌رماڤى، ژيله‌مويا كه‌فاله‌كئ بزياى، ژ وه‌شائين ئيكه‌تيا نقيسه‌رين كورد، دهوك، 2014.
- عىدى حاجى، چهنه‌د تيوره‌كئ ره‌خنا نه‌ده‌بى، چ، 1، چاپخانا حجى هاشم، هه‌ولير، 2008.
- نعمت الله حامد نه‌يلى، ده‌رافه‌ك ژ ره‌خنى، ژ وه‌شائين ئيكه‌تيا نقيسه‌رين كورد، دهوك، 2010.
- هه‌فال سه‌ليم ته‌يب، بونيا‌دگه‌رى دنافه‌رخنا كوردى دا ژ ده‌ستپيكي تا سالا 2003، سپيريز، دهوك، 2006.
- په‌رئز ساير، ره‌خنى نه‌ده‌بى و مه‌سه‌له‌ى نوئكر دنه‌وه‌ى شيعر، ده‌زگاي چاب و به‌لاو كور دنه‌وه‌ى ئاراز، چ، 1، هه‌ولير، 2006، ل، 94.
- په‌رئز ساير، ره‌خنى نه‌ده‌بى و مه‌سه‌له‌ى نوئكر دنه‌وه‌ى شيعر، ده‌زگاي چاب و به‌لاو كور دنه‌وه‌ى ئاراز، چ، 1، هه‌ولير، 2006.
- خورشيد رشيد احمد، رييازي رومانتيك له نه‌ده‌بى كوردى دا، مطبوعه الجاحض، بغداد، 1989، ل، 135.
- خورشيد رشيد احمد، رييازي رومانتيك له نه‌ده‌بى كوردى دا، مطبوعه الجاحض، بغداد، 1989.
- فوناد رشيد محمد، ره‌خنى رومانى كوردى 1973-1999، چاپخانه‌ى روون، سلېمانى، 2005.
- نوزاد عبدالله حاجى، نايدولوژيا ده‌وزانين جگه‌رخوينى دا، زانكوىا دهوك، 2007.
- شوكت نافه‌دل ومسه‌ود سرنى، گولواز كومه‌له‌ چيرونكئ فولكلورينه، چاپا دووى، چاپخانا وه‌زاره‌تا په‌روه‌ردى، هه‌ولير، 2005.
- **په‌رتوك ب زمانى عه‌ره‌بى:-**
- عمر محمد طالب، مناهج الدراسات الادبية الحديثه، مطبوعه النجاح الجديد، مغرب، 1988.
- شكري عزيز الماضي، في نظرية الادب، ط1، دار العربي للدراسات و النشر، بيروت، 1993.
- و داد محمد العربي، الشعر الاجتماعى في الكويت في العصر الحديث، ماستر كلية اللغة العربية بالرياض، 2007.
- **گوفارا و روژنامه:-**
- عادل گه‌رميانى (د.)، به‌ها و جوهره‌كانى ره‌خنى، گوفارا كاروان، ژماره، 167، 2002.

- (10) به‌نگين ئيبراهيم همى كوچهر، ره‌خنىا جفاكى درومانين خه‌سه‌نى مه‌تندا، ناما ماسته‌رى، زانكوىا ماردين نارتوكلو، ل، 2014، 30.
- (11) فه‌مى بالايى، روئى هونه‌رمه‌ندى بو نه‌هتلانا شيوازين به‌عسى، گوفارا په‌يف، ژماره، 36، ل، 2004، 65.
- (12) نازاد عبدالرحمن، تابلويا كه‌فن، (كورت‌ه چيرونك)، چ، 1، چاپخانا هاوار، دهوك، 2008، ل، 5.
- (13) به‌نگين ئيبراهيم همى كوچهر، ل، 2014، 18.
- (14) فؤاد رشيد محمد، ناوه‌روكى جفاكى هونه‌راوه‌ى كوردى دواى جهنگى جهاني به‌كم تا كو جهنگى جهاني دووهم، ناما ماسته‌ر، كوليزا په‌روه‌ره ابن رشد به‌غداد، 1996، ل، 9.
- (15) نه‌رشه‌د حيتو، جفاكه‌كى سفيل دنافه‌را تيور و گه‌نده‌لى دا، گوفارا مه‌تين، ژماره، 138، دهوك، 2005، ل، 27.
- (16) په‌رئز ساير، ره‌خنى نه‌ده‌بى و مه‌سه‌له‌ى نوئكر دنه‌وه‌ى شيعر، ده‌زگاي چاب و به‌لاو كور دنه‌وه‌ى ئاراز، چ، 1، هه‌ولير، 2006، ل، 94.
- (17) به‌نگين ئيبراهيم همى كوچهر، ل، 2014، 20.
- (18) خورشيد رشيد احمد، رييازي رومانتيك له نه‌ده‌بى كوردى دا، مطبوعه الجاحض، بغداد، 1989، ل، 135.
- (19) به‌نگين ئيبراهيم همى كوچهر، ل، 2014، 34.
- (20) به‌نگين ئيبراهيم همى كوچهر، ل، 2014، 4.
- (21) به‌نگين ئيبراهيم همى كوچهر، ل، 2014، 35.
- (22) به‌نگين ئيبراهيم همى كوچهر، ل، 2014، 35.
- (23) فوناد رشيد محمد، ره‌خنى رومانى كوردى 1973-1999، چاپخانه‌ى روون، سلېمانى، 2005، ل، 98.
- (24) به‌نگين ئيبراهيم همى كوچهر، ل، 2014، 36.
- (25) فوناد رشيد محمد، ره‌خنى رومانى كوردى 1973-1999، چاپخانه‌ى روون، سلېمانى، 2005، ل، 98.
- (26) د عبدالمنعم تلميه، 1979، ص، 210.
- (27) نوزاد عبدالله حاجى، نايدولوژيا ده‌وزانين جگه‌رخوينى دا، زانكوىا دهوك، 2007، ل، 51.
- (28) هه‌مان ژي‌ده‌ر، ل، 53.
- (29) هه‌مان ژي‌ده‌ر، ل، 49.
- (30) شكري عزيز الماضي، في نظرية الادب، ط1، دار العربي للدراسات و النشر، بيروت، 1993، ص، 83.
- (31) شوكت نافه‌دل ومسه‌ود سرنى، گولواز كومه‌له‌ چيرونكئ فولكلورينه، چاپا دووى، چاپخانا وه‌زاره‌تا په‌روه‌ردى، هه‌ولير، 2005، ل، 236.

ليستا ژي‌ده‌ران

- نرشہد حیو، جفاکھ کی سفیل دناقبہرا تیروور و گہندہلی
دا، گوفارا مہتین، ژماره 138، دھوک، 2005.
- فہمی بالایی، پروئی ہونہرمہندی بو نہیلا نا شیواژین
بہ عسی، گوفارا پھیف، ژماره، 36، 2004.
- ریپین خلیل قادر، میتودی رخنہی جفاکی لہ لیکنولینہوہی
نہدہبی دا، گوفارا رامان، ژماره، 167، 2011.
- نامین نہ کادی: –
جیہان اسماعیل عمر، شیرت و شیرتکاری دھوزانین
جفاکی یا نالیہندی دا، ناما ماستہری، کولیژا نادابی
، زانکویا دھوک، 2011.
- فواد رشید محمد، ناوہروکی جفاکی ہونراوہی کوردی دوی
جہنگی جیہانی یہ کہم تا کو جہنگی جیہانی دووہم، ناما
ماستہر، کولیژا پورہردہ ابن رشد بہغداد، 1996 .
– بہنگین ٹیراہیم ہمہی کوچہر، رخنہیا جفاکی درومانین
خہسہنی مہتیدا، ناما ماستہری، زانکویا مارڈین
نارتوکلو، 2014.

الخلاصة

هذا البحث الموسوم ب(قراءة اجتماعية لرماد لوحة مبعثرة) يتناول العلاقة بين الواقع و الفن و لاسيما الشعر. يتألف البحث من فصلين. يتناول الفصل النظري العلاقة بين الشعر و حياة المجتمع و ما لها من الأهمية. أما الفصل الثاني يتضمن تحليل مجموعة شعرية(رماد لوحة مبعثرة) للشاعر أشتي طه رماضي، كما تم عرض الأسس الاجتماعية(الفقر و البطالة، التخلف، العدالة الاجتماعية، ظاهرة عدم الاحترام، المرأة و مشاكلها و العادات و التقاليد، الحب و الفساد) هذه الاسس التي وجدت تجلياتها في هذه المجموعة الشعرية.

ABSTRACT

The research entitled “ a social study of ashes of scattered painting “ deals with relationship between reality and arts especially poetry . The theoretical background deals with relationship between poetry and the life of the society and the importance of this relationship. The second section deals with analyzing of collection of poems named “Ashes of a scattered painting “ by Ashty Karmeanly . A lot of social foundations like poverty، unemployment، social justice ،retardation ،disrespect ،woman and her problems ، traditions ، love ، and corruptions were discussed as their manifestations found in this collection.